

رویکرد تلفیقی در برنامه‌ی درسی تربیت‌بدنی مقطع ابتدایی: تبیین امکان از دیدگاه متخصصان

Integrated approach in primary school physical education curriculum: a possible explanation of the expert's view

H. Yaghoti

M. Javadipour (Ph.D)

A.A. Khosravi (Ph.D)

Abstract: The objective of this research was to study the feasibility of integrative approach in physical education course at the elementary level from the point of view of experts. The researchers used descriptive survey method for this study. The statistical population consisted of physical education experts majoring in curriculum development or management and planning who were familiar with physical education courses of public universities in Tehran. The research data was collected by a researcher-made questionnaire. Data was collected through both T-solo and linear-algorithm sample statistical methods. Results through T-solo sample showed that in terms of professionals who set the objectives, selection of content and coherence of learning experiences was meaningful in integrated delivery of physical education curriculum. Results through linear-algorithm method showed that experts' opinion was significantly correlated to their gender and attitude towards integrated physical education curriculum. Also there was significant variation regarding the experts' years of experience. In addition, there was no significant correlation between these three factors, i.e. gender, attitude towards integrated curriculum and teaching experience. According to the findings of this study, the experts agreed that development of an integrated physical education curriculum was feasible if curriculum development elements were taken into consideration. In terms of gender and attitude towards an integrated curriculum, experts agreed that development of an integrated physical education curriculum was feasible. In terms of teaching experience and background, and interrelation between these three factors there is difference of viewpoint among experts.

Keyword: integration, integrated curriculum, physical education, integrated physical education curriculum.

حمیده یاقوتی^۱

محمد جوادی پور^۲

علی اکبر خسروی^۳

چکیده: هدف عمده این پژوهش امکان به‌کارگیری رویکرد تلفیقی در برنامه درسی تربیت‌بدنی مقطع ابتدایی از دیدگاه متخصصان است. روش پژوهش حاضر توصیفی - پیمایشی است. جامعه‌ی آماری این پژوهش را اساتید و صاحب نظران رشته‌ی علوم تربیتی با گرایش برنامه‌ریزی درسی و اساتید و صاحب نظران رشته‌ی تربیت بدنی با گرایش مدیریت و برنامه‌ریزی و آشنا به برنامه درسی تربیت بدنی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران تشکیل می‌دهند. اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه‌ی محقق ساخته‌ی ۲۵ سؤالی جمع‌آوری شده است. اطلاعات به دست آمده با استفاده از دو روش آماری t تک نمونه‌ای و خطی - لگاریتمی بررسی شده است. یافته‌های به دست آمده از طریق روش آماری t تک نمونه‌ای حاکی از آن است که از دیدگاه متخصصان تدوین اهداف، انتخاب محتوا و همچنین انسجام تجربیات فراگیران از طریق ارائه برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی معنادار است. همچنین نتایج حاصل از روش خطی - لگاریتمی حاکی از آن است که دیدگاه متخصصان با توجه به جنسیت و میزان موافقت آنان نسبت به تدوین برنامه درسی تربیت‌بدنی تلفیقی معنادار است و دیدگاه متخصصان با توجه به سابقه تدریس و تعامل این سه عامل معنادار نیست. بر اساس نتایج این پژوهش از نظر متخصصان با توجه به مؤلفه‌های برنامه‌ریزی درسی می‌توان برنامه درسی تربیت‌بدنی را به‌صورت تلفیقی تهیه و تدوین نمود. همچنین از نظر متخصصان با توجه به عامل جنسیت و میزان موافقت می‌توان برنامه درسی تربیت‌بدنی را به‌صورت تلفیقی تهیه و تدوین کرد. با توجه به عامل سابقه تدریس و تعامل سه عامل تهیه برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی از نظر متخصصان اختلاف نظر وجود دارد.

کلیدواژگان: تلفیق، برنامه درسی تلفیقی، تربیت‌بدنی، برنامه درسی تربیت‌بدنی تلفیقی.

Hamideh_61@yahoo.com

Javadipour@ut.ac.ir

۱. کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی،

۲. عضو هیأت علمی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران،

۳. عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۱۲/۲۰؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۱۲/۱۴

مقدمه و بیان مسئله

تربیت بدنی و ورزش به عنوان یکی از نیازهای ضروری جوامع نقش مؤثری در تحقق اهداف و برنامه‌های اجتماعی هر جامعه‌ای دارد. این پدیده دارای کارکردهای متعددی بوده و با سایر پدیده‌های اجتماعی ارتباط و تعامل زیادی دارد. کارکردهای اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، آموزشی و سیاسی این پدیده را از سایر پدیده‌ها متمایز ساخته و در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته برنامه‌ریزی جامعی در جهت هماهنگی و ارتباط آن و نیز تحقق اهداف و برنامه‌های آموزشی و پرورش از طریق آن به عمل آمده است. بسیاری از اهداف تربیتی در ورزش‌ها و بازی‌ها نهفته است، از طریق بازی و ورزش به صورت آموزش مستقیم و غیرمستقیم می‌توان به هدف‌های اساسی تعلیم و تربیت همچون رشد ابعاد جسمانی، عقلانی، اجتماعی، عاطفی و اخلاقی دست یافت. بنابراین ورزش و تربیت بدنی به واسطه ارائه آموزش‌های مستقیم و غیرمستقیم آن در دوره حساس ابتدایی و دیگر مقاطع تحصیلی ضرورت و اهمیت خاصی دارد. بنا به گفته‌ی هاردمن و مارشال^۱ (۲۰۰۰)، «تربیت بدنی یکی از دروس برنامه‌های درسی مقاطع مختلف در اغلب کشورهای جهان است. وضعیت ضروری بودن یا اختیاری بودن درس تربیت بدنی در کشورهای مختلف جهان مورد بررسی قرار گرفته و نتایج حاکی از آن است که این درس به عنوان یکی از دروس اصلی در برنامه درسی دوره‌های مختلف تحصیلی در ۹۲ درصد از کشورهای جهان اجباری است» (به نقل از اسمعیلی، ۱۳۸۳، ص ۵۳).

از آنجایی که تربیت بدنی یکی از دروس برنامه درسی مقاطع مختلف در اغلب کشورهای جهان است، بنابراین برنامه درسی تربیت بدنی از اهمیت بالایی برخوردار است؛ اما چگونگی ارائه‌ی برنامه‌های آموزشی تربیت بدنی در مدارس همواره موضوعی بوده که مورد توجه محققین و پژوهشگران بوده است. در پژوهش حاضر سعی شده تا به بررسی برنامه درسی تربیت بدنی از دیدگاه رویکرد تلفیقی پرداخته شود.

فرد در دنیای واقعی یک بعدی نیست و دارای ابعاد و نیازهای مختلف است و رشد ناموزون یک بعد فرد را داخل یک گودال عمیق فرو می‌برد که سایر ابعاد تماشاگر آن هستند، بنابراین به منظور پاسخ‌گویی به نیازهای فرد و جامعه و رهایی از اثرات رویکرد سنتی، باید به رویکردی در برنامه‌ی درسی روی آورد که بجای موضوعات جزئی، به موضوعات کلی پرداخته

---

1. Hardman & Marshall

باشد؛ به‌گونه‌ای که این موضوعات دربرگیرنده‌ی مسائل مهم و مورد نیاز فرد و جامعه باشد و همزمان دربرگیرنده‌ی چند نظام رشته‌ای باشد؛ یعنی به یک موضوع موردعلاقه‌ی فرد و جامعه از دیدگاه علوم مختلف پرداخته شود و بجای تأکید روی روش‌های سنتی تدریس و یادگیری، روی شیوه‌های تدریس و یادگیری نوین مثل رویکرد حل مسئله و پروژه که فراگیران را با ابعاد مختلف یک موضوع و مسئله‌ی پیچیده‌ی درهم‌تنیده مواجه می‌کند، تأکید می‌شود. تحقق چنین امری تا حدی از طریق رویکرد تلفیقی میسر خواهد بود؛ چون در این رویکرد، آموزش بر محور مسائل واقعیت‌های زندگی فردی و اجتماعی تنظیم می‌شود. وجود مفاهیم بسیار عام و نیز نسبتاً عام میان نظام‌های مختلف رشته‌ای و به بیانی دیگر وحدت میان علوم تا حدی اجرای رویکرد تلفیقی را ضروری ساخته است. به‌علاوه چون انسان موجودی چندبعدی است و دارای نیازهای مختلف بوده، همچنین برای زندگی نیازمند برخورداری از مهارت‌های گوناگون و متنوع است، ادامه‌ی حیات و بهره‌مندی از مواهب و نعمت‌های الهی با تأکید بر یک بعد خاص عملی نیست و باید نگاه‌ها در برنامه‌ی درسی نگاه جامع‌الاطراف باشد. همین‌طور تأکیداتی که به‌وسیله روان‌شناسان یادگیری و مکاتب روان‌شناسی به‌ویژه مکتب گشتالت و نظریه‌ها و دیدگاه‌های فلسفی مثل نظریه‌ی ماورای فردی، روی کل شده است، طراحی برنامه‌ها به‌صورت تلفیقی را ضروری می‌سازد (یوسف زاده چوسری، استوار، ۱۳۸۷).

مبحث تلفیق^۱ به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مباحث در حوزه‌ی برنامه‌ریزی درسی در حال حاضر شناخته شده است. احمدی (۱۳۸۰)، به طراحی الگوی برنامه درسی تلفیقی و مقایسه‌ی آن با برنامه درسی موجود در مقطع ابتدایی پرداخته و الگوی جامع تلفیق برنامه درسی برای مقطع ابتدایی در نظام آموزشی ایران را معرفی نموده تا به‌عنوان یک چهارچوب مفهومی راهنمای برنامه‌ریزان درسی باشد. به گفته وی، برنامه تلفیقی عبارت است از مجموعه تجربه‌های یادگیری برنامه‌ریزی شده که نه تنها با نگاهی کلی‌نگر مجموعه‌ای از اطلاعات و دانش مشترک را به‌صورت الگو، نظام ساختار در اختیار یادگیرنده قرار می‌دهد؛ بلکه توانایی یادگیرنده را برای دریافت و یا کشف ارتباط‌های نو افزایش داده و از آن طریق او را به‌سوی خلق الگوها، نظام‌ها و ساختارهای جدید سوق می‌دهد. یا به‌عبارت‌دیگر منظور از تلفیق برنامه‌ی درسی ارتباط دادن و

درهم آمیختن محتوای برنامه‌ی درسی به‌منظور تحقق هدف انسجام تجربیات یادگیری فراگیران است.

راس^۱ در یک گروه تحقیقاتی در استرالیا (۲۰۱۰) به تدوین ماتریس برنامه درسی تلفیقی به‌صورت یک سند، برای یادگیری در قرن ۲۱ در محیطی با اطلاعات پیچیده و متنوع پرداخته است. برنامه درسی تلفیقی ارائه شده در این سند تشریح می‌کند که چگونه می‌توان در مدارس برنامه‌ای مدون برای فعال کردن دانش آموزان در یادگیری معنادار با استفاده از منابع اطلاعاتی متنوع و پیچیده تدوین نمود. تا از این طریق دانش آموزان بتوانند از محتوای برنامه درسی دانش و درک عمیق کسب نمایند. در این سند پس از بیان مبانی فلسفی و استانداردهای آموزشی به ارائه ماتریس برنامه درسی تلفیقی بر اساس ساختار جستجوی اطلاعات پرداخته و مجموعه‌ای از استراتژی‌های بالقوه و روش طراحی کیفیت آموزشی و یادگیری را نشان می‌دهد.

مهرمحمدی (۱۳۸۷) بیان می‌دارد، با نگاه از منظر نظریه یادگیری وابسته به موقعیت می‌توان اظهار داشت که برنامه درسی یکی از مهم‌ترین عناصر بستر و زمینه‌ای که یادگیری در آن اتفاق می‌افتد قلمداد می‌شود و نقش و کارکرد بسترسازی آن برای یادگیری انکارناپذیر است. برنامه ریزان درسی نباید نسبت به اینکه برنامه درسی محصول تلاش آن‌ها چگونه بستری را برای یادگیری فراهم می‌سازد، غفلت نمایند. به‌این ترتیب تلفیق برنامه درسی از نظر بسترسازی مناسب برای یادگیری یکپارچه، مقوله بسیار حائز اهمیتی خواهد بود.

تلفیق برنامه درسی به دلیل تأثیرات مهمی که در اثربخشی و کارایی برنامه‌های درسی داشته همواره موردتوجه صاحب‌نظران حوزه برنامه درسی قرار گرفته است. این اثرات را می‌توان به دو دسته کلی تقسیم نمود: یک دسته تأثیرات بر روی دانش محتوایی و دسته دیگر تأثیرات بر روی نگرش‌ها است. در مورد اول، وارس^۲ (۲۰۰۱)، خاطر نشان می‌کند که بررسی بیش از ۸۰ تحقیق در این زمینه دلالت بر این دارد که دانش‌آموزان در برنامه‌های درسی تلفیقی عملکردی همانند یا بهتر از عملکرد دانش‌آموزان در برنامه سنتی داشته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که برنامه درسی تلفیقی علوم انسانی، از نظر آماری تأثیر معناداری بر روی نوشتن و دانش محتوایی دارد. دانش‌آموزان در این برنامه به مدت طولانی‌تری در مدرسه می‌مانند و سخت‌تر کار می‌کنند و

-
1. Ross J.Todd
  2. Vars

مدرسه را دوست دارند. دانش‌آموزان در بحث‌های پیچیده‌تری درگیر می‌شوند که مستلزم آن است که آن‌ها ارتباطی میان حوزه‌های محتوایی (موارد درسی مختلف) و دنیای واقعی ایجاد کنند. همچنین یافته‌های پژوهشی در مورد تأثیر برنامه‌های درسی تلفیقی بر روی نگرش دانش‌آموزان و معلمان نتایج مثبتی را نشان می‌دهند. سم^۱ (۱۹۹۹)، در یک مطالعه‌ی موردی از تلفیق ریاضیات و علوم دبیرستان بر وجود دو نوع برنامه درسی تلفیقی (طبیعی و عمدی) اشاره می‌کند و بیان می‌کند که با کمک تلفیق عمدی بین موضوعات درسی و با وقایع و مهارت‌های بیرون از مدرسه، مهارت‌های زندگی و راهبردهای مورد نیاز برای تداوم زندگی مطلوب، می‌توان رابطه ایجاد نمود؛ و در تحقیقات خود مدلی را نیز برای تلفیق مطلوب برنامه درسی ارائه نموده است. مک ایور^۲ (۱۹۹۰)، دریافت که نگرش و عادت کاری دانش‌آموزانی که درگیر برنامه درسی تلفیقی بودند بهبود یافته و روحیه تیمی و کار مشارکتی آنان پرورش یافته است (احمدی، ۱۳۹۰).

پیدایش مبحث تلفیق در برنامه‌های درسی با هدف ارتباط دادن مطالب معنادار و ترکیب مفاهیم، مضامین و مهارت‌ها موجب ایجاد تغییر در برنامه‌های درسی مجزا و محتوا محور گردیده است. از جمله برنامه‌های درسی که طی چند سال گذشته دست خوش تغییرات زیادی بوده است، برنامه درسی تربیت بدنی است. جوادی پور (۱۳۸۵)، در رساله دکتری خود بیان می‌کند که تحقیقات انجام شده در بررسی نحوه‌ی اجرای درس تربیت بدنی مدارس کشور، نقاط ضعف بسیاری را نشان می‌دهد. حقیقت این است که درس تربیت بدنی با نارسایی‌ها و کاستی‌های فراوانی روبه‌رو است و آن‌چنان‌که شایسته است، از ارزش لازم و کافی برخوردار نمی‌باشد و هم‌تراز با سایر دروس از اهمیت یکسانی برخوردار نیست، طبعاً تأثیرات آن نیز ناکافی و زودگذر است. همین امر ضرورت ایجاد برنامه درسی تربیت بدنی با نگاهی جامع را بیان می‌کند.

با توجه به کاستی‌های موجود در برنامه درسی تربیت بدنی، عمده‌ترین تغییرات به وجود آمده در این برنامه تمایل و گرایش به سمت و سوی برنامه‌های آموزشی تلفیقی بوده است. «منظور از برنامه درسی تلفیقی تربیت بدنی دوره ابتدایی ارتباط دادن و درهم آمیختن محتوا و

-
1. Seam J.R
  2. Mac Iver

موضوعات درس تربیت‌بدنی با محتوا و موضوعات دروس دیگر در دوره ابتدایی به‌منظور برطرف کردن نیازهای اساسی آموزشی یادگیرندگان و ارتقاء سطح تفکر آنان است». تلفیق تربیت‌بدنی با موضوعات درسی، صرفه نظر از افزایش میزان یادگیری، به دانش‌آموزان همچنین به معلمان و اولیای مدرسه فرصتی می‌دهد تا باهم به‌صورت تیمی و گروهی کار کنند و با شناختی که از اثربخشی و کارایی این برنامه بدست می‌آورند، تربیت‌بدنی و ورزش را یک بازی تلقی نکرده، بلکه آن را یک موضوع درسی واقعی به حساب آورند.

بر اساس بررسی‌ها و مطالعاتی که در متون موجود در زمینه برنامه درسی تلفیقی صورت گرفته، این نتیجه حاصل شده است که برنامه درسی تلفیقی صبغی دوره‌ای نداشته و اختصاص به دوره خاصی ندارد. با این وجود، هرچند در نمونه‌های تجربی، رویکرد تلفیقی در تمام سطوح و دوره‌های تحصیلی، حتی در سطح دانشگاه نیز دیده شده است. اما متداول‌ترین کاربرد این برنامه در دوره‌های پیش‌دبستان، ابتدایی و دوره‌ی اول متوسطه (راهنمایی) است (احمدی، ۱۳۹۰، ص ۱۵).

تربیت‌بدنی و ورزش به خاطر ماهیت پویا و فعال خود در امر تلفیق با سایر دروس، در سال‌های اخیر در اغلب کشورهای جهان توجه ویژه‌ای را به خود معطوف داشته است. مهانا و کیلانی (۲۰۱۰)، در پژوهشی به افزایش تربیت‌بدنی در برنامه‌ی درسی آموزش پایه‌ی کشور عمان پرداخته‌اند و بیان می‌کنند که میزان فعالیت بدنی بچه‌های عمان به در دسترس بودن فرصت‌هایی برای درگیر شدن با فعالیت‌ها وابسته است. همچنین بیان می‌کنند برای این‌که بتوان رویکرد تلفیقی را در بیشترین حد خود در مدارس به اجرا درآورد، باید - کارایی و اثربخشی درس تربیت‌بدنی را در آموزش پایه تجزیه و تحلیل نمود. - تربیت‌بدنی به‌عنوان روش تلفیقی در تمام قسمت‌های برنامه درسی در بر گرفته شود و به‌صورت یک روش معنادار صورت گیرد و اثرات افزایش بخش‌های ورزشی در برنامه درسی آموزش پایه مورد مطالعه قرار گیرد. وب و پیرسون^۱ (۲۰۰۸) که در بررسی‌های خود به رویکرد تلفیقی در بازی‌های آموزشی اشاره کرده‌اند و بیان می‌دارند که با قرار دادن یادگیرندگان در یک موقعیت بازی می‌توان یادگیری و ایجاد فهم را تسهیل نمود؛ همچنین پژوهش، اپلی و همکاران^۲ (۲۰۰۷) که پس از بررسی ۱۱ گروه تلفیقی

-
1. Webb & Pearson
  2. Applebee, Adler & Flihan

به‌صورت یک مطالعه موردی درباره‌ی برنامه درسی تلفیقی در کلاس‌های درس راهنمایی و دبیرستان به این نتیجه رسیدند که افرادی که با استفاده از محتوای برنامه درسی بازنگاری شده یعنی تلفیقی تشویق شده‌اند، تمایل و تأکید بر آموزش مبتنی بر برنامه درسی تلفیقی و توسعه‌ی مباحث را دارند؛ و همچنین این مطالعه نشان داد که دوره‌های میان‌رشته‌ای و تلفیقی میزان موفقیت افراد تیم را نیز افزایش می‌دهد. فهیم دوین (۱۳۸۷)، در تحقیق خود به مطالعه‌ی تلفیق تربیت‌بدنی با دیگر موضوعات درسی در سیستم آموزش ابتدایی پرداخته است و علاوه بر بررسی فواید و مشکلات به‌کارگیری این شیوه‌ی آموزشی در مدارس به سهم بالقوه‌ی تربیت‌بدنی در یادگیری دیگر موضوعات درسی در مقاطع تحصیلی ابتدایی و راهنمایی اشاره کرده است که نمونه‌ای نتایج پژوهش وی در جدول ذیل آمده است.

جدول ۱. سهم تربیت‌بدنی در یادگیری دیگر موضوعات درسی در مقطع ابتدایی (فهیم دوین، ۱۳۸۷)

<p>۱- ساختن اعداد صحیح و شکل‌های هندسی با بدن یا با ابزاری مانند طناب بر روی زمین و راه رفتن بر روی آن</p> <p>۲- تقسیم زمان و مکان بازی</p> <p>۳- اندازه‌گیری طول و عرض و ارتفاع زمین بازی</p> <p>۴- اندازه‌گیری سهم زمانی برای هر فعالیت ورزشی...</p>	<p>ریاضیات</p>
<p>۱- ساختن حروف و کلمات در روی زمین به صورت گروهی</p> <p>۲- حرکت به صورت‌های مختلف مانند لی‌لی کردن، پریدن و... بر روی حروف و کلمات</p> <p>۳- خواندن داستان‌های ورزشی و ...</p>	<p>خواندن و نوشتن</p>
<p>آموزش مفاهیمی از قبیل جاذبه، اهرم‌ها، نیرو، رشد گیاهان و ... به صورت تلفیقی با فعالیت‌های حرکتی مانند پرتاب کردن، بلند کردن یک وزنه، ضربه زدن به توپ، هل دادن، خم شدن به جلو و ...</p>	<p>علوم</p>
<p>آموزش مفاهیمی از قبیل آداب و رسوم فرهنگ‌های مختلف، تاریخ گذشتگان، نقش‌های مختلف اجتماعی و ... از طریق فعالیت‌هایی مانند نقش بازی کردن، فعالیت‌های پانتومیمی، مطالعه پیدایش ورزش‌های مختلف در دوره‌های مختلف تاریخی و ...</p>	<p>تعلیمات اجتماعی</p>

برور^۱ (۲۰۰۲)، در مطالعه‌ای با عنوان «برنامه‌ی درسی تلفیقی چه مزایایی دارد؟» به بررسی مزایای این برنامه پرداخته و با توجه به این مزایا، پیشنهاد می‌کند که در نظام‌های آموزشی، این برنامه‌ی درسی پیاده و اجرا شود. همچنین او دریافت که با استفاده از برنامه‌ی درسی تلفیقی می‌توان به سطح یادگیری مطلوب و ایده‌آل دست یافته و در جهت بالفعل نمودن استعدادها و گوناگون یادگیرندگان گام برداشت. برور خاطرنشان می‌سازد که باید معلمان و استادان خاص هر رشته که از متخصصان آن درس هستند برای تدریس انتخاب شوند تا با احاطه و اشرافی که بر آن مطالب دارند بتوانند جنبه‌ی تلفیقی آن‌ها را با مطالب دیگر تشخیص داده و اجرا نمایند. همچنین در پژوهشی نشان داده شد که در مدارس دولتی اشویل و بانکومب در کالیفرنیا، شمالی، دانش‌آموزان مهارت ریاضی را به‌وسیله حرکات ابتدایی رقص و بررسی منظومه شمسی را به‌وسیله حرکات پیشرفته رقص یاد می‌گیرند. در این مدرسه معلم‌ها هسته اصلی برنامه درسی را به‌وسیله تلفیق دروس با رشته‌های هنری ارائه می‌دهند (درک و بارنس^۲، ۲۰۰۴).

از این رو هدف از پژوهش حاضر امکان به‌کارگیری رویکرد تلفیقی در برنامه درسی تربیت بدنی مقطع ابتدایی از دیدگاه متخصصان است که بدین منظور دیدگاه متخصصان در این خصوص از طریق آزمون پرسش‌های ذیل مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. از نظر متخصصان، آیا می‌توان اهداف برنامه‌ی درسی تربیت‌بدنی را به‌صورت تلفیقی با دروس دیگر مقطع ابتدایی تهیه و تدوین نمود؟

۲. از نظر متخصصان، آیا محتوای برنامه‌ی درسی تربیت‌بدنی را می‌توان به‌صورت تلفیقی با محتوای برنامه درسی دروس دیگر در دوره ابتدایی انتخاب نمود؟

۳. از نظر متخصصان، آیا تدوین برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی می‌تواند منجر به انسجام تجربیات یادگیری فراگیران شود؟

۴. نظر متخصصان با توجه به جنسیت، سابقه تدریس و میزان موافقت آنان در خصوص تدوین برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیق در مقطع ابتدایی چگونه است؟

-
1. Brewer
  2. Drake & Burns

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش، از روش توصیفی - پیمایشی^۱ به‌عنوان روش پژوهش استفاده شده است. با توجه به هدف پژوهش و در نظر گرفتن مؤلفه‌های برنامه درسی در ارائه برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی، جامعه‌ی آماری این پژوهش جهت جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز را اساتید و صاحب‌نظران رشته‌ی علوم تربیتی با گرایش برنامه‌ریزی درسی و همچنین اساتید و صاحب‌نظران رشته‌ی تربیت‌بدنی با گرایش مدیریت و برنامه‌ریزی و آشنا به برنامه‌ی درسی تربیت‌بدنی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران، شامل دانشگاه تهران - تربیت‌معلم - شهید بهشتی - علامه طباطبایی - تربیت دبیر شهید رجایی - تربیت مدرس و الزهرا است؛ تشکیل می‌دهد. برای تعیین نمونه‌ی آماری در این پژوهش، از روش نمونه‌گیری هدفمند یا مبتنی بر هدف استفاده شده است. با توجه باینکه متخصصان تربیت‌بدنی با گرایش مدیریت و برنامه‌ریزی که با نحوه‌ی تدوین برنامه‌های درسی آشنا باشند بسیار اندک هستند و همچنین در رشته‌ی برنامه‌ریزی درسی صاحب‌نظرانی که با تدوین برنامه‌های درسی تربیت‌بدنی آشنا باشند در حد بسیار کم وجود دارند؛ بنابراین تلاش گردید تا متخصصان مذکور شناسایی و در نمونه‌ی آماری پژوهش قرار گیرند، از این رو برای تعیین نمونه‌ی آماری این پژوهش ۳۹ نفر از متخصصان تربیت‌بدنی و برنامه‌ریزی درسی (۱۱ مرد و ۷ زن در رشته برنامه‌ریزی درسی و ۱۵ مرد و ۶ زن در رشته تربیت‌بدنی) از دانشگاه‌های مذکور به‌عنوان نمونه‌ی آماری و با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند.

در این پژوهش برای بررسی نظرات متخصصان از پرسشنامه‌ای محقق ساخته که شامل ۲۵ سؤال بسته پاسخ می‌باشد استفاده شده است؛ که البته در ۵ سؤال آن از نظرات مبسوط افراد استفاده شده که این سؤال‌ها نیز به‌صورت بسته پاسخ می‌باشند. این پرسشنامه شامل ۵ مؤلفه و در مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد است. برای تعیین روایی صوری و محتوایی پرسشنامه، ابتدا پرسشنامه اولیه به چند نفر از متخصصان برنامه درسی ایران ارائه شد و پس از بازخورد و انجام اصلاحات پرسشنامه نهایی مورد استفاده قرار گرفت. به منظور بررسی پایایی آزمون از آلفای کرونباخ استفاده شد. میزان ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه ۰/۹۲۴ برآورد شد. از دو روش آماری، t تک نمونه‌ای و خطی - لگاریتمی جهت بررسی تفاوت

---

2. Survey – Descriptive Research

میانگین مشاهده شده در مقایسه با مقدار تعیین شده، استفاده شده است. از روش t تک نمونه‌ای جهت بررسی سؤال‌های ۱ تا ۳ پژوهش در خصوص دیدگاه متخصصان نسبت به تهیه برنامه درسی تربیت‌بدنی به صورت تلفیقی با سایر دروس مقطع ابتدایی با توجه به مؤلفه‌های برنامه‌ریزی درسی شامل اهداف، انتخاب محتوا و انسجام تجربیات یادگیری استفاده شد و از روش خطی - لگاریتمی جهت بررسی سؤال ۴ پژوهش در خصوص دیدگاه متخصصان نسبت به تهیه این برنامه با توجه به عامل جنسیت، سابقه تدریس و میزان موافقت استفاده شد.

گزارش یافته‌ها

به منظور بررسی دیدگاه متخصصان در راستای تدوین برنامه درسی تربیت‌بدنی به صورت تلفیقی با توجه به مؤلفه اهداف، انتخاب محتوا و انسجام تجربیات یادگیری از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شد و هر مؤلفه مجزا بررسی و تجزیه و تحلیل شد. داده‌های بدست آمده در جدول ۲ پاسخگوی سؤالات ۱ تا ۳ پژوهش است.

جدول ۲. آزمون t تک نمونه‌ای و مشخصه‌های توصیفی به تفکیک برای هر مؤلفه ($n=39$)

مؤلفه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	t	df	سطح معناداری
اهداف	۴/۴۲	۰/۴۸۰	۱۸/۷۰	۳۸	۰/۰۰
انتخاب محتوا	۴/۱۵	۰/۴۷۰	۱۵/۳۵	۳۸	۰/۰۰
تجربیات یادگیری	۴/۳۰	۰/۵۲۰	۱۵/۴۴	۳۸	۰/۰۰

جهت بررسی سؤال ۱ تا ۳ پژوهش دیدگاه متخصصان در خصوص ارائه اهداف، انتخاب محتوای و انسجام تجربیات یادگیری در برنامه درسی تربیت‌بدنی به صورت تلفیقی مورد بررسی قرار گرفت. داده‌های بدست آمده نشان می‌دهد که مؤلفه‌های اهداف با مقادیر میانگین ۴/۴۲ و میزان t بدست آمده‌ی ۱۸/۷۰، مؤلفه‌ی انتخاب محتوا با مقادیر میانگین ۴/۱۵ و میزان t بدست آمده‌ی ۱۵/۳۵ و مؤلفه‌ی تجربیات یادگیری با مقادیر میانگین ۴/۳۰ و میزان t بدست آمده‌ی ۱۵/۴۴ با درجه آزادی ۳۸ در سطح $P < 0/01$ معنادار است. بدین معنی که از دیدگاه متخصصان با ۹۹٪ اطمینان می‌توان برنامه درسی تربیت‌بدنی را با توجه به مؤلفه‌های اهداف،

انتخاب محتوا به صورت تلفیقی تهیه و تدوین نمود و تهیه این برنامه منجر به انسجام تجربیات یادگیری فراگیران می‌گردد.

جهت پاسخگویی به سؤال ۴ پژوهش دیدگاه متخصصان با توجه به جنسیت (تعداد متخصصان زن ۱۳ نفر و تعداد متخصصان مرد ۲۶ نفر)، سابقه‌ی تدریس (کمتر از ۱۰ سال و بیشتر از ۱۰ سال)، میزان موافقت آنان و تعامل این سه عامل با استفاده از روش آماری خطی- لگاریتمی مورد بررسی قرار گرفت. داده‌های به دست آمده از جدول شماره ۳ پاسخگویی این سؤال پژوهش است.

جدول ۳. برآورد پارامترهای خطی - لگاریتمی، برای جنسیت، سابقه تدریس و میزان موافقت

فاصله اطمینان	%۹۵		معناداری	Z	خطای استاندارد	برآورد	پارامتر	اثر
حد بالا	حد پایین							
	-۰/۲۴۷	-۰/۴۱۱	۰/۰۰	-۷/۸۳۴	۰/۰۴۲	-۰/۳۲۹	۱	جنسیت
	۰/۰۷۰	-۰/۰۹۴	۰/۷۷۴	-۰/۲۸۷	۰/۰۴۲	-۰/۰۱۲	۱	سابقه تدریس
	-۰/۳۱۴	-۰/۵۶۹	۰/۰۰	-۶/۷۷۲	۰/۰۶۵	-۰/۴۴۱	۱	میزان موافقت
	۰/۰۵۵	-۰/۲۰۱	۰/۲۶۳	-۱/۱۲۰	۰/۰۶۵	-۰/۰۷۳	۱	جنسیت*سابقه تدریس*میزان موافقت

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، دیدگاه متخصصان با توجه به جنسیت آنان نسبت به تدوین برنامه درسی تربیت بدنی به صورت تلفیقی مورد بررسی قرار گرفته است. با وجود بیشتر بودن تعداد مردها نسبت به تعداد زن‌ها، داده‌های بدست آمده نشان می‌دهد که دیدگاه متخصصان نسبت به ارائه برنامه درسی تربیت بدنی به صورت تلفیقی با توجه به جنسیت آنان با مقادیر Z برابر -۷/۸۳۴ در سطح ۰/۰۱ از لحاظ آماری معنادار است. بدین معنی که بین دیدگاه آن‌ها اختلاف نظر وجود ندارد. دیدگاه متخصصان با توجه به سابقه تدریس آنان نسبت به تدوین برنامه درسی تربیت بدنی به صورت تلفیقی نشان می‌دهد که با مقادیر Z برابر -۰/۲۸۷ در سطح ۰/۰۱ از لحاظ آماری معنادار نیست. بدین معنی که بین دیدگاه متخصصان با سابقه تدریس بالای ۱۰ سال و متخصصان با سابقه تدریس کمتر از ۱۰ سال اختلاف نظر وجود دارد. همچنین

دیدگاه متخصصان با توجه به میزان موافقت آنان نسبت به تدوین برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی مورد بررسی قرار گرفته است. داده‌ها نشان می‌دهد که میزان موافقت متخصصان با مقادیر Z برابر $۶/۷۷۲-$ در سطح $۰/۰۱$ از لحاظ آماری معنادار است. به طور کلی دیدگاه متخصصان با توجه به تعامل سه عامل جنسیت، سابقه تدریس و میزان موافقت در خصوص تدوین برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی مورد بررسی قرار گرفته است. همان‌طور که در جداول فوق مشاهده می‌شود، دیدگاه متخصصان نسبت به ارائه برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی با توجه به تعامل بین جنسیت، سابقه تدریس و میزان موافقت متخصصان با مقادیر Z برابر $۱/۱۲۰-$ در سطح $۰/۰۱$ از لحاظ آماری معنادار نیست؛ بنابراین در دیدگاه متخصصان با توجه به تعامل جنسیت، سابقه تدریس و میزان موفقیت آنان نسبت به ارائه برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی اختلاف نظر وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

بنابر تحقیقات پیاژه در نظریه یادگیری شناختی دانش آموزان در مقطع ابتدایی در مرحله تفکر عینی بسر می‌برند، بنابراین تدریس در این دوره باید مبتنی بر امور عینی باشد و امور عینی صرفاً در قلمرو یک‌رشته علمی محصور نمی‌شود. در تدریس به‌صورت تلفیقی دانش آموزان فرصت پیدا می‌کنند مفاهیم یادگرفته شده را در موقعیت‌ها و زمینه‌های مختلف به کار گیرند. همچنین در دوره ابتدایی فراگیران انگیزه و رغبت بسیاری به بازی و فعالیت‌های بدنی دارند. نتیجه پژوهش سنه و همکاران (۱۳۸۷)، با عنوان تأثیر فعالیت‌های بدنی و بازی بر رشد توانایی‌های ذهنی تعداد ۶۰ کودک پسر پیش‌دبستانی نشانگر رشد توانایی‌های ذهنی کودکان بوده و می‌توان استنباط کرد که بازی‌ها و فعالیت‌های بدنی سبب تسریع رشد توانایی‌های ذهنی کودکان می‌شود. وب و پیرسون (۲۰۰۸) در بررسی‌های خود به رویکرد تلفیقی در بازی‌های آموزشی اشاره کرده‌اند و بیان می‌دارند که با قراردادن یادگیرندگان در یک موقعیت بازی می‌توان یادگیری و ایجاد فهم را تسهیل نمود.

در بررسی سؤال ۱ تا ۳ پژوهش نتایج بدست آمده از طریق روش آماری t تک نمونه‌ای حاکی از آن است که در سطح $(P < ۰/۰۱)$ ، تدوین اهداف، انتخاب محتوا و همچنین انسجام تجربیات فراگیران از طریق ارائه برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی با ۹۹٪ اطمینان

معنادار می‌باشد. نتایج حاصل از این پژوهش با نتایج حاصل از پژوهش‌های اپلی و همکاران (۲۰۰۷)، وارس (۲۰۰۱)، سم (۱۹۹۹) و فهیم دوین (۱۳۸۷) همخوانی دارد. در بررسی سؤال ۴ پژوهش نتایج بدست آمده از طریق روش خطی- لگاریتمی حاکی از آن است که در سطح ($P < 0/01$) میزان موافقت و جنسیت صاحب‌نظران از لحاظ آماری معنادار است، بدین معنی که اختلافی در دیدگاه آن‌ها نسبت به ارائه برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی در مقطع ابتدایی وجود ندارد. در عامل میزان موافقت نیز اختلافی در دیدگاه صاحب‌نظران برنامه‌ریزی درسی و برنامه درسی تربیت‌بدنی در خصوص ارائه این برنامه وجود ندارد؛ بنابراین از نظر متخصصان با توجه به جنسیت و میزان موافقت آنان می‌توان برنامه درسی تربیت‌بدنی را به‌صورت تلفیقی ارائه نمود؛ بر اساس نتایج بدست آمده، عامل سابقه‌ی تدریس و تعامل این سه عامل یعنی (میزان موافقت، جنسیت و سابقه تدریس) معنادار نمی‌باشد. بدین معنی که بین دیدگاه صاحب‌نظران با سابقه تدریس بیشتر از ۱۰ سال و دیدگاه صاحب‌نظران با سابقه تدریس کمتر از ۱۰ سال اختلاف وجود دارد. علاوه بر این بین نظر متخصصان نسبت به ارائه برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی با توجه به تعامل این سه عامل نیز اختلاف وجود دارد. ازجمله تحقیقاتی که با یافته‌های موجود در این پژوهش همخوانی دارد نتایج بدست آمده از تحقیق رفون (۲۰۰۲) می‌باشد، وی در تلفیق مهارت نوشتن در تربیت‌بدنی، به چگونگی تلفیق مهارت نوشتن در برنامه‌ی درسی تربیت‌بدنی پایه‌ی پنجم ابتدایی اشاره دارد. رفون در تحقیق خود به اهداف نوشتن، راهبردها، مدت زمان مناسب برای این برنامه‌ی درسی و همچنین اجرای چند درس به‌عنوان نمونه پرداخته است و بیان می‌کند که دانش آموزان با استفاده از این روش قادر به گردآوری اطلاعات بیشتر و با کارآمدی بالاتری هستند و مهارت‌های اجتماعی آنان در دیگر کارهای گروهی نیز افزایش می‌یابد.

در تبیین نتایج حاصل از پژوهش حاضر می‌توان گفت نظر متخصصان نسبت به ارائه برنامه درسی تربیت‌بدنی به‌صورت تلفیقی در مقطع ابتدایی مثبت می‌باشد در همین راستا قاسمی (۱۳۸۹)، در تحقیق خود درباره‌ی نقش تلفیق برنامه‌های درسی در بهبود ساعات درس تربیت‌بدنی به این نتیجه رسید که دامنه‌ی تلفیق در حوزه‌ی تربیت‌بدنی مدارس روبه توسعه است و مدارس ایران و معلمین ورزش و آموزگاران مدارس با استفاده از این رویکرد می‌توانند به‌طور مؤثری کیفیت ساعات درس تربیت‌بدنی و درسی را بهبود بخشند (به نقل از رجبی،

۱۳۸۹). ملک‌زاده (۱۳۸۶)، در تحقیقی «دیدگاه معلمان چندپایه را درباره‌ی امکان‌پذیری تلفیق دروس دوره‌ی ابتدایی» بررسی نموده و همچنین وضع موجود برنامه‌ی درسی مقطع ابتدایی را از نظر میزان تلفیق و ارزش‌های نظری تعلیم و تربیت ارائه کرده و با الگوی مطلوب تلفیق برنامه‌ی درسی مقایسه نموده است. این تحقیق یک طراحی جامع برای تلفیق برنامه‌ی درسی را معرفی می‌کند که شامل سه رکن است: تلفیق از بیرون به شکل میان‌رشته‌ای، تلفیق از درون توسط دانش‌آموزان و تلفیق از بیرون در غالب ساختار رشته‌ای. درنهایت با توجه به پژوهش‌های صورت گرفته و نتایج بدست آمده از پژوهش حاضر می‌توان برنامه درسی تربیت‌بدنی را به‌صورت تلفیقی با دروس دیگر دوره ابتدایی تهیه و تدوین نمود.

ازجمله محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به جامعه آماری اشاره کرد که نمونه‌گیری آن به‌صورت هدفمند بوده و این امر سبب محدودیت حجم نمونه نیز شده است. بااین‌حال برای رسیدن به نتایج دقیق‌تر پیشنهاد می‌شود با کمک اساتید، صاحب‌نظران، برنامه‌ریزان و معلمان به بازنگری برنامه درسی تربیت‌بدنی دوره ابتدایی پرداخته شود و برنامه‌ای با رویکرد تلفیقی طراحی گردد، همچنین به جهت هماهنگی برنامه طراحی شده با برنامه اجرایی آموزش در دوره ابتدایی در قالب ارائه برنامه درسی تربیت‌بدنی تلفیقی در یک نمونه استاندارد از جامعه مورد نظر به‌صورت طرح آزمایشی^۱ در مقیاس محدود به اجرا گزارده شود و نتایج حاصل از آن مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- آقازاده، محرم (۱۳۸۵). طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه درسی تلفیقی مدرسه محور برای مدارس روستایی باکلاس‌های درس چندپایه. رساله‌ی دکتری. دانشگاه تربیت‌معلم تهران.
- اسمعیلی، محمدرضا (۱۳۸۳). مطالعه‌ی تطبیقی برنامه درسی تربیت‌بدنی دوره‌ی ابتدایی در ایران و کشورهای منتخب جهان و ارائه‌ی الگو. رساله‌ی دکتری. دانشگاه تربیت‌معلم تهران. دانشکده‌ی تربیت‌بدنی و علوم ورزشی.
- احمدی، پروین (۱۳۸۰). طراحی الگوی برنامه درسی تلفیقی و مقایسه‌ی آن با برنامه درسی موجود در دوره ابتدایی در نظام آموزشی ایران. رساله دکتری. دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده‌ی علوم انسانی.

رویکرد تلفیقی در برنامه‌ی درسی تربیت بدنی...

احمدی، پروین (۱۳۹۰). طراحی و سازمان‌دهی محتوای برنامه درسی: رویکرد بین‌رشته‌ای در برنامه درسی تلفیقی. تهران: آئیژ. زمستان ۱۳۹۰، چاپ اول.

جوادی پور، محمد (۱۳۸۵). طراحی و اعتباربخشی الگوی مطلوب برنامه درسی تربیت‌بدنی دوره‌ی ابتدایی ایران. رساله‌ی دکتری. دانشگاه تربیت‌معلم تهران.

رجبی ورزنده، مریم (۱۳۸۹). بررسی نقش برخی بازی‌های دبستانی منتخب در بهبود یادگیری برخی دروس منتخب املاء، علوم، ریاضیات و جغرافیای پایه‌ی چهارم ابتدایی دانش‌آموزان پسر ناحیه‌ی ۳ آموزش و پرورش استان البرز با رویکرد تلفیقی. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

سنه، افسانه، سلمان، زهرا؛ و آقازاده، محرم. (۱۳۸۷). تأثیر فعالیت‌های بدنی و بازی بر رشد توانایی‌های ذهنی پسران پیش‌دبستانی. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی. ۲۶ (۲): ۱۰۶ - ۸۷.

فهمید دوین، حسن (۱۳۸۷). تلفیق تربیت‌بدنی با دیگر موضوعات درسی در سیستم آموزش ابتدایی. در کتاب رویکرد تلفیقی در برنامه درسی به کوشش دکتر حسن ملکی. چاپ دوم. تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.

ملک‌زاده، ابراهیم (۱۳۸۶). بررسی دیدگاه معلمان چندپایه‌ی شهرستان هشتگرد درباره‌ی امکان‌پذیری تلفیق دروس دوره‌ی ابتدایی. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی. مهر محمدی، محمود (۱۳۸۷). برنامه درسی نظرگاه‌ها، رویکردها و چشم‌اندازها (ویراست دوم). تهران: سمت. مرکز تحقیقات و توسعه علوم انسانی، مشهد، شرکت به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی). یوسف زاده چوسری، محمدرضا؛ استوار، سیدعلی (۱۳۸۷). رویکرد تلفیقی، از تئوری تا عمل. در کتاب رویکرد تلفیقی در برنامه درسی. چاپ دوم. تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.

Applebee, A.N; Adler, M & Flihan, S.H. (2007). "Interdisciplinary Curricula in Middle and High School classrooms: Case study of Approaches to curricula and Instruction". *American Education Research*. Washington. 44. (4). P:100-138.

Brewer, T.M. (2002). "Integrated curriculum: what benefit?". *Arts education policy review*. 103. (4). P:31-36.

Drake, S.M & Burn, R.C. (2004). "Meeting standards through integrated curriculum". Association for Supervision and Curriculum Development, Alexandria, Virginia USA.

Mehana, M; Kilani, H. (2010). "Enhancing physical Education in Omani Basic Education curriculum: Rationale and Implication". Sultan gaboos

- University, Oman. International journal for cross-Disciplinary subjects in Education (IJCDSE), Volume 1, Issue 2. June 2010.
- Raffone, J. (2002). "Integration the craft of writing in to physical Education". *Yale-New Haven teachers Institute*. 2. 4. 5.
<http://www.yale.edu/ynhti/curriculum/units/2002/4/02.04.05.x.html>
- Ross, J. Todd. (2010). "Curriculum integration, Learning in a changing world". By ACER Press, an imprint of Australian Council for Educational Research Ltd.
- Seam, J.R. (1999). "*A case Study of a mathematics teacher's and since teacher's use of teacher wisdom in integrating middle school mathematics and science content*". PH.D. Indiana university.
- Webb, P; Pearson, P. (2008). "*An Integrated Approach to teaching Games for understanding (TGFU)*". 1 st Asia pacific sport in Education conference: Ngnyawaiendiyerthoappendi play to Educate. A delaide. 21 January 2008.